

ARKEOLOJİ BİLİMLERİ DERGİSİ

2023

ISSN 2822-2164

TURKISH JOURNAL OF
ARCHAEOLOGICAL SCIENCES

ISSN 2822-2164

Editörler / Editors

Güneş Duru Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

Mihriban Özbaşaran Istanbul University, Turkey

Yardımcı Editörler / Associate Editors

Brenna Hassett University College London, United Kingdom

Melis Uzdurum Ondokuz Mayıs University, Turkey

Sera Yelözer Université de Bordeaux (PACEA-UMR 5199), France

Fatma Kalkan Koç University, Turkey

Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Varlık İndere

Yapım / Production

Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım San. Ltd. Şti.
Abdullah Sokak, No: 17, Taksim / Beyoğlu 34433 İstanbul - Türkiye

Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209

E.mail: info@zerobooksonline.com

www.zerobooksonline.com

Tasarım / Design
Adnan Elmasoğlu

Uygulama / Layout Design
Hülya Tokmak

Kapak Fotoğrafi / Cover Photo
Aşıklı Höyük Research Project Archive, Aşıklı Höyük

Danışma Kurulu / Advisory Board

Eşref Abay Ege University, Turkey

Murat Akar Hatay Mustafa Kemal University, Turkey

Benjamin S. Arbuckle University of North Carolina, USA

Levent Atıcı University of Nevada, USA

Meriç Bakiler Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

Marion Benz Free University of Berlin, Germany

Rozalia Christidou CNRS, France

Çiler Çilingiroğlu Ege University, Turkey

Nüzhet Dalfes Istanbul Technical University (emeritus), Turkey

Caroline Douché University of Oxford, UK

Yılmaz Selim Erdal Hacettepe University, Turkey

Burçin Erdoğan Akdeniz University, Turkey

Müge Ergun University of Oxford, UK

Metin Kartal Ankara University, Turkey

Nurcan Kayacan Istanbul University, Turkey

Moritz Kinzel German Archaeological Institute, Turkey

Elif Koparal Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

Ian Kuijt Notre Dame University, USA

Susan M. Mentzer University of Tübingen, Germany

Natalie Munro University of Connecticut, USA

Gökhan Mustafaoğlu Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey

Rana Özbal Koç University, Turkey

Mehmet Somel Middle East Technical University, Turkey

Mary Stiner University of Arizona, USA

Georgia Tsartsidou Ephorate of Palaeoanthropology - Speleology, Greece

İçindekiler / Contents

- 1** **Aysel Arslan**
Studying Fingerprints in Archaeology: Potentials and Limitations of Paleodermatoglyphics as an Archaeometric Method
- 17** **Başak Boz**
Yeraltından Yaşam Öyküleri: Biyoarkeolojide Yaşam Döngüsü ve Osteobiyografik Yaklaşım
- 29** **Müge Ergun**
Makroskobik Bitkisel Malzemenin Arkeolojik Dolgularda Birikim Süreci ve Ona Ulaşma Yöntemleri: Aşıklı Höyük Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme
- 64** **Orkun Hamza Kayci**
A New Neolithic Settlement in the Eastern Mediterranean: Adana - Velican Höyük
- 80** **Sidar Gündüzalp**
The Techniques of Proto-Hassuna Pottery Production at Sumaki Höyük
- 107** **Christoph Schwall, Ursula Thanheiser, Mario Börner, Barbara Horejs**
The Crop is on Fire: Evidence of Subsistence Strategies from Late Chalcolithic Çukuriçi Höyük
- 136** **Amaç ve Kapsam**
- 137** **Aims and Scope**
- 138** **Makale Gönderimi ve Yazım Kılavuzu**
- 143** **Submission and Style Guideline**

Yeraltından Yaşam Öyküleri: Biyoarkeolojide Yaşam Döngüsü ve Osteobiyografik Yaklaşım

Başak Boz^a

Özet

Geçmiş topluluklarda toplumsal cinsiyet kimlikleri ve rollerinin belirlenmesi sorunlu bir alandır. Bu zorluğun altında yatan temel sebep, toplumsal cinsiyet kimliklerinin her bireyin yaşam döngüsü sürecinde kendine has dinamikleri ile oluşması ve değişebilmesi gerçeğidir. Osteobiyografi yaklaşımı, bu farkındalıkla osteolojik, arkeolojik ve tarihsel verileri kullanarak, sosyal kimlik, iş, sağlık ve her türlü deneyimin zemini olan bedenlerin bireysel tarihini ortaya çıkartmayı hedefler. Bu bakış açısıyla bir yandan topluluktan bir bireyin yaşam şeklini örneklendirirken diğer yandan da geleneksel istatistiksel çalışmaların “normal” ya da “genel” tanımlamalarının dışında kalan sıra dışılığı ve çeşitliliği ortaya çıkartma potansiyeline sahiptir. Osteobiyografi, bireysel yaşam hikayelerinin yanı sıra bunları benzer sosyal-kültürel bağlam içine yerleştirerek topluluğun genel yaşam şeklini anlamaya çalışması açısından biyoarkeolojik çalışmalarda yerini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biyoarkeoloji, toplumsal cinsiyet, yaş, yaşam döngüsü, osteobiyografi

Abstract

Exploring social identities and gender roles in past communities is a problematic issue. The main reason underlying this difficulty is the fact that the gender identity of each individual is constructed with unique dynamics and can change during the life course. Using osteological, archaeological, and historical data, the osteobiographical approach aims to reconstruct unique life histories of individual bodies that are the ground of all lived experiences, including occupation, health, and social identity. Sampling the lifestyle of an individual from a specific community has the potential to reveal extraordinary and diverse experiences beyond the “normal” or “general” definitions of traditional statistical studies. Thus, osteobiography has a crucial place

^a Başak Boz, Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Edirne
basak.boz@gmail.com ; <https://orcid.org/0000-0002-7310-4455>

Makale gönderim tarihi: 15.11.2022; Makale kabul tarihi: 29.01.2023

in bioarchaeological studies to understand the lived experiences of individuals, as well as the general lifestyle of a community by placing individual biographies into a given social-cultural context.

Keywords: Bioarchaeology, gender, age, life cycle, osteobiography

Giriş

Biyoarkeolojide toplumsal cinsiyet çalışmaları 2000’li yıllara kadar ikili cinsiyet sınıflandırmasına göre yapılmış ayrımlar üzerinden olmuştur. Bu çalışmalar, kemiklerin kas tutunma yüzeylerinde aktiviteye bağlı değişimlerin, beslenme alışkanlıklarının ve çeşitli hastalıkların iskelet sisteminde bıraktığı izlerin cinsiyetler arası dağılımlarıyla kadınların ve erkeklerin toplumdaki rollerinin belirlenmesine odaklanmıştır. Üçüncü dalga feminist hareketle başlayan ve biyolojik cinsiyete düalist bakışa yapılan eleştirel yaklaşımlar (Voss 2000; Geller 2005, 2009; Sofaer 2006a; Hollimon 2011) ve kuir teorinin toplumsal cinsiyetin birçok etkenin kesişimsel bir alanı olduğunun altını çizmesi ile (Butler 1993), toplumsal cinsiyet çalışmalarında teorik ve metodolojik yaklaşımlar köklü değişikliklere uğramıştır (Boutin 2011; Üstündağ ve Boz baskıda). Kuir teoriye göre, toplumsal cinsiyet birçok fenomenin kesişimi ile oluştuğu gibi zaman içerisinde bağlamsal olarak da değişebilen bir olgudur. Yaş bu fenomenlerin en önemlilerinden biridir. Farklı kültürlerde yaş kategorilerinin kapsadığı zaman aralıkları farklı olabileceği gibi, yaş kavramının değişen anlamlandırmaları ve bu anlamlara göre uzlaşılan toplumsal cinsiyet rolleri de farklılık gösterebilir. Bireyin toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumunda hayatı boyunca tüm yapıp ettikleri ve deneyimleri (performatifliği¹) önemli bir etkidir (Butler 1990, 1999). Özetle bir birey doğumundan ölümüne kadar tek bir toplumsal cinsiyet rolüne sahip olmadığı gibi her bireyin kendine has yaşam döngüsünden bahsedilebilir.

Kuramsal biyoarkeolojide iki düşünce akımı toplumsal cinsiyet çalışmalarına yön vermiştir (Hosek ve Robb 2019, 4). Bunlardan ilki, biyolojik ve kültürel baskılardan etkilenen, adeta bir obje gibi değişime açık ve değiştirilebilir maddi bir nesne olarak bedenin biyo-sosyal doğasının kabul edilmesi gerekliliğidir (Sofaer 2006a). Bu kabul zamanla geçmiş topluluklarda yaşamış insanların yaşam deneyimlerinin iskeletler üzerinde nasıl izler bıraktığını (bedenlendiğini)

¹ Butler (1999) toplumsal cinsiyetin, ortaya çıkartılması gereken bir “öz veya gerçeklik” olduğu varsayımı ile üretilmiş (söylemden önce var olmayan), kurgusal bir yapı olduğunu söyler: toplumsal cinsiyet, bireyin toplumsal cinsiyetinin ortaya konulması beklentisiyle bir performatif eylemle başlayan ve tekrar eden edimlerle üretilen bir olgudur (Butler 1999, 20). Toplumsal cinsiyeti tutarlı kılan düzenleyici uygulamalar sayesinde bu kimlikleri niteleyen normlar oluşturulur. Toplumsal cinsiyet kimliği, tanımlanmış normlar çerçevesinde bireyin icra ettiği, toplumun diğer üyeleri tarafından izlenen ve onaylanan performatif bir başarıdır. Toplumsal cinsiyetin performatifliği özünde, toplumsal cinsiyetin niteliklerinin toplumsal cinsiyet kimliğini dışa vurmasından ziyade kimlikleri fiilen oluşturması anlamına gelir (toplumsal cinsiyetin performatif kuruluşuna örnek olarak *drag* tartışması için bkz. Butler 1999).

anlama çalışmalarına evrilmiştir. İkinci teorik odak yaşam döngüsüdür. Yaşam sürecinde farklı evrelerden oluşan, büyüme-gelişmenin yanı sıra sosyo-ekonomik statü ve toplumsal cinsiyet gibi çeşitli kültürel etmenler tarafından biçimlenen bir süreci tanımlar (Hosek ve Robb 2019). Doğumdan ölüme kadar geçen süreçte, insan bedeni ile doğal ve kültürel değişimler birleşerek kültüre ve kişiye özgü döngüleri oluşturur. Yaşam döngüsü yaklaşımında yaşın, bireyin toplumsal kimliğinin oluşumunda rol oynayan biyolojik ve kültürel deneyimlerini belirlediği kabul edilir (Şekil 1). Dolayısıyla yaşam döngüsü, arkeolojide sosyal kimlik ve bireysel kimliklerin anlaşılmasında önemli bir konudur (Gilchrist 2000, 325). Bireylerin fizyolojik değişimlere dayanarak kronolojik yaşlarının belirlenmesi biyoarkeolojik çalışmalarda alışlageldik bir yöntemdir. Bu yöntemle belirlenen yaş grupları içinde bireylerin yaptıkları ve yapamadıkları kıyaslanır (Gilchrist 2000, 326).

Osteobiyografi ve yaşam döngüsü bakış açısı, bireyleri yapay gruplara (yaş ve cinsiyet grupları) ayırmadan, bireysel hikayeleri öne çıkartmayı önemsemektedir. Bu bakış açısında, bireysel hayatlar ve yaşam deneyimleri aracılığı ile bireylerin sosyal dünyalarını nasıl algıladıklarını ve bu sosyal dünyaya nasıl uyum sağladıklarını anlama çabası vardır (Hosek ve Robb 2019, 7). Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumunda önemli etkenler olan yaş, kültürel normlar ve bireysel deneyimlerin kesişerek oluşturduğu yaşam döngüsü ve osteobiyografi yaklaşımı ele alınmıştır.

Toplumsal Cinsiyetin Şekillenmesinde Yaş ve Performatiflik: Yaşam Döngüsü

Toplumsal cinsiyet, bireylerin içine doğdukları kültür tarafından belirlenen ve bireyi belirli kurallar çerçevesinde davranmaya zorlayan biyolojik cinsiyete atfedilmiş kimlik rolleridir. Her toplumun kendine özgü düzenleyici kuralları çerçevesinde ve cinsiyet algısına göre farklı bedenler için üretilmiş davranış kalıpları vardır. Bunların sürekli tekrarı bir süre sonra toplumsal cinsiyete özgü “normlar” olarak görülmeye başlar (Butler 1990, 33).

Toplumda bireylerin doğumda ikili cinsiyet sistemine (doğada biyolojik olarak sadece kadın ya da erkek cinsiyetinin var olduğunu varsayan düalist sistem) göre kadın ya da erkek olarak belirlenmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin bireylere öğretilmesi süreci başlar ve bireyler hayatları boyunca bu rollerin gerektirdiği çerçevede davranış modelleri edinirler. Bu roller çerçevesinde sosyo-ekonomik konumlar (statü) belirlenir, kadın-erkek arasındaki güç dengeleri oluşur ve toplumsal yapı inşa edilir. Ancak ikili cinsiyet sistemi, toplumdaki biyolojik cinsiyet çeşitliliğini göz ardı ettiği gibi bu sisteme göre şekillendirilen toplumsal cinsiyet rollerinin de evrensel olduğunu varsayar (Üstündağ ve Boz baskıda). Toplumsal cinsiyet rollerinin biyolojik cinsiyet temelli ve evrensel olduğu algısı, feminist hareketler ve kuir teori ile sorgulanmıştır. Özellikle 2000’li yıllarda, kültürel bir inşa olan toplumsal cinsiyet kimliklerinin sadece cinsiyet

ile değil, birçok farklı kimliğin (yaş, sınıf, iktidar, etnisite, statü vb.) keşşerek oluştuğu tartışmaları toplumsal cinsiyete bakış açısını değiştirmiştir. Toplumsal cinsiyetin, bireyin seçimleri, alışkanlıkları, tekrarlayan edimleri, hastalıkları, beslenme alışkanlıklarını vb. içeren yaşam performansı ile yaşam döngüsü süresince tekrar tekrar inşa edilen, karmaşık sosyo-kültürel bir olgu olduğunun altı çizilmiştir (Butler 1990, 1993).

Yaş, daha önce de bahsedildiği gibi toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumunda rol oynayan önemli etkenlerden biridir. Bir bireyin toplumsal cinsiyet rolü, bireyin genetik ve çevresel etmenlerin etkisiyle büyümesi ve gelişmesini kapsayan fizyolojik yaşına, içinde yaşadığı kültür tarafından bir sosyal yaş (kültürel olarak inşa edilen, belirli fizyolojik değişimlere ya da kronolojik yıllara göre belirlenen yaş aralığı, örn. çocukluk ve ergenlik) ve toplumsal cinsiyet kimliği atanmasıyla belirlenir (Gowland 2006; Sofaer 2006a, b; Gilchrist 2009; Üstündağ ve Boz baskıda). Bireyin yaşı ve buna yüklenen anlamlar aracılığıyla bireyin kimliklendirilmesi her kültürde farklılık gösterebilir, yani belirli yaş gruplarına özgü roller ya da kimlikler evrensel değildir (Gowland 2006; Sofaer 2006b; Gilchrist 2009). Örneğin, Joyce (2000), Mezoamerika'da çocukların erişkin dünyasından farklı değerlendirildiğini ve çocuklara ikiden fazla toplumsal cinsiyet kimliği verildiğini belirtmiştir (Joyce 2000; Conkey 2003, 875). Ayrıca, bir bireyin yaşamı süresince geçirmiş olduğu çeşitli evreleri kapsayan yaş aralıkları (bebeklikten çocukluğa geçiş, ergenlikten yetişkinliğe geçiş vb.) kültürler arasında farklılık gösterebileceği gibi yaşam döngüsündeki bu evreler farklı anlamlar da ifade edebilir. Bu anlamlar, kültürler arası çeşitli uygulamalarla (örneğin törenler ve kutlamalar: sünnet töreni, düğün, ergenlik törenleri, vb.) gösterilebilir. Yaşam döngüsünde belirli yaş aşamalarını tamamlayan bireylerin toplumsal cinsiyet kimlikleri, sosyal statüleri ve rolleri değişir.

Yakın zamana kadar, tıpkı ikili cinsiyet sisteminde kadınlık ve erkeklik rollerinin evrensel olduğunun varsayılması gibi, yaş almanın ve yaşlanma sürecine özgü kültürel deneyimlerin tüm toplumlarda ve tüm zamanlarda aynı olduğu varsayılmıştır (Gowland 2006). Bedenin gelişimi ve değişimi bir nevi zamanın ölçeğidir. Bir yandan geçen zaman bedendeki değişimle ölçülürken, öte yandan anlık bir deneyimi ya da daha uzun bir süreci içeren doğum günü, çocukluk, gençlik vb. kavramlar olmadan bedeni anlamlandırmak mümkün değildir (Robb 2002, 153). Bu bakış açısıyla, bedeni, yaşam döngüsü içinde kısa veya uzun süreli deneyimler, tekrar eden aktiviteler ve davranışların da dâhil olduğu performansları aracılığı ile değerlendirmek gerekliliği ortaya çıkar.

Performatifliğin Biyoarkeolojideki Yansımaları: Bedenleme

Bireylerin yaşamlarına nasıl devam ettikleri, değişime ve değiştirilebilmeye açık bir yapısı olan bedenlerini şekillendirir. Diğer bir deyişle insan bedeni, sosyo-ekonomik ve biyolojik nedenele değişimlerin kendini gösterdiği zemindir (Sofaer 2006b; Agarwal 2012; Geller 2017, 79).

Bedenin değişimi sadece kaçınılmaz bir süreç olan büyüme, bozulma ya da genetik miras ile ilgili değildir. Bedenin yaşam boyunca geçirdiği ünik değişim, bireyin içinde bulunduğu doğal ve kültürel çevre ile de ilişkilidir. Beden, bireyin alışkanlıklarına, başkalarının davranışlarına, yapılan işe ve çeşitli deneyimlere yani bireyin yaşam performansına göre tekrar tekrar şekillenir (Sofaer 2006a). Bu sebeple beden, kültürel kimliğin ve toplumsal cinsiyet kimliğinin maddi yansımasıdır. Bireyin kendine özgü kişisel hayat deneyimi içinde oluşan kültürel kimliklerinin ünik değişimlerini bedende izlemek mümkün olabilir (Sofaer 2006a, b; Geller 2009; Agarwal 2012).

Yaşam süreci içindeki edimler yalnızca yaşayan bedeni şekillendirmez, aynı zamanda iskelet sisteminde de izlerini bulmak mümkündür. İskelet sistemi dinamik yapısı sayesinde, tıpkı yaşayan bedenin dış görünüşü gibi değişebilir ve değiştirilebilir. Bireyin yaşam şekli, aktiviteleri, geçirmiş olduğu hastalıklar ve travmalar iskelet sisteminde birtakım değişimlere yol açar.

Feminist ve kuir teorilerinden sonra değişen bakış açıları biyoarkeolojinin yönteminde de birtakım değişikliklere yol açmıştır. Toplumsal yapıyı araştıran çalışmalar bir yandan bireyin yaşamı boyunca yapıp ettiklerinin iskelet üzerinde oluşturduğu değişimleri araştırırken, bir yandan da arkeolojik bağlam ve materyal kültürüyle birlikte değerlendirerek iş bölümü, hiyerarşi, eşitsizlik ve kimlik konularına ağırlık vermiş, toplumsal cinsiyet çalışmalarına farklı bir boyut kazandırmıştır (örn. Grauer ve Stuart-Macadam 1998; Sofaer 2006b; Agarwal ve Beauchesne 2011; Hollimon 2011; Agarwal 2012; ayrıca iş tanımı üzerinden toplumsal cinsiyet kimliği belirlemenin yanlışlığı üzerine bkz. Geller 2012). Ancak geleneksel biyotipten temel alan popülasyon temelli istatistiksel çalışmalar yaş, cinsiyet, hastalık, aktivite gibi varyasyonların kümeleşmesinden yola çıkarak popülasyonu değerlendirirken, birbiriyle ilişkili öznel sosyal faktörlerin yaşam döngüsünü şekillendirmesinin önemini gözden geçirir. Diğer bir deyişle, bu bakış açısında bireylerin hem gelişimsel olarak benzer koşullarda büyüdükları hem de daha sonraki hayat koşullarının ve tecrübelerinin benzer olduğu varsayılmıştır. Bu varsayım ile oluşturulan evrensel yaş kategorilerine evrensel toplumsal cinsiyet kimlikleri tanımlama bu yaklaşımdaki en büyük sorundur. Oysaki toplumsal cinsiyet gibi yaş da kültürel bir inşadır. Yaşın tanımlanması tıpkı toplumsal cinsiyette olduğu gibi bağlamsaldır. Bireylerin yaşam döngüleri içinde yaşla birlikte değişen sosyal statüleri de toplumsal cinsiyet kimliğinin kültürel inşa sürecinde etkili olur. Değişen statüler (ki bunlar gündelik yaşamda sıradan olduğu düşünülen eylemlerle olabilir, örn. evlenme, çocuk sahibi olma ve birkaç fenomenin kesişimi), kişinin yaşadığı yer, iş kolu, beslenme biçimi gibi yaşam döngüsündeki deneyimlerinde köklü değişimlere neden olabilir. Böylelikle, her bireyin yaşam döngüsü kendi dinamiğini oluşturur ve kültürel kimlik bu dinamiği oluşturan etkenlerin ünik etkileşimi ile oluşur. Yaşam döngüsünün evrensel olacak şekilde bölümlere ayrılması (bebeklik, çocukluk, erişkinlik, yaşlılık gibi), bireysel farklılıkların, çeşitliliklerin gözden kaçmasına neden olabilir. Bu sebeple, popülasyon bazında, analitik tarihçilik ve istatistiksel yöntemler ile ortaya çıkan büyük anlatılara bir eleştiri olarak gelişen yaşam döngüsü ve osteobiyografi

yaklaşımı bir alternatif olmuştur. Yaşam döngüsü yaklaşımında belirli yaş grupları yerine bireysel yaşam hikayeleri ve deneyimler esas alınır (Joyce 2000; Harlow ve Laurence 2002; Gowland 2006). Sosyal yaş, yaşam döngüsü yaklaşımında kronolojik yaştan daha önemlidir ve insanın yaşam sürecini zamanın sosyal algısı içine yerleştirir (Gilchrist 2004, 156).

Osteobiyografik Yaklaşım

Osteobiyografi yaklaşımı, genelleyici ve geleneksel istatistiki popülasyon çalışmalarına kıyasla, verili bir dönem, mekan ve materyal kültürle ilişkisi üzerinden bireyin yaşamına mikro ölçekle bakmayı tercih eder. Böylece doğrudan kişiye ait, daha karmaşık ve daha ilginç olabilecek yaşam öyküsünü canlandırmayı hedefler (Hosek ve Robb 2019). Osteobiyografinin çalışma odağı biyo-kültürel değişimler ve deneyimlerle şekillenebilen iskelet sistemi, yani maddi beden bir parçasıdır. Osteobiyografi, osteolojide yaygın metotlar olan morfolojik ve metrik analizler (yaş ve cinsiyet tahminleri, beslenme ve sağlığın göstergeleri olan paleopatolojik lezyonlar, kemiklerdeki aktiviteyle ilişkili değişimler), aDNA ve izotop analizleri gibi verileri detaylı arkeolojik bağlamlar içerisinde ve mümkünse tarihsel bilgilerle birlikte değerlendirir (Boutin ve Callahan 2019; Hosek ve Robb 2019, 5). Tüm bu verilerle toplumun içinden bir örneği teşkil eden bireyin yaşam döngüsünden bir kesit canlandırılmış olur. Osteobiyografik yaklaşım, toplum içinden “tipik” bir bireyin yaşam hikayesini gösterebildiği gibi toplum içindeki tipik olmayan sıra dışı durumları, diğer bir deyişle çeşitliliği de ortaya çıkartabilir. Örneğin, Moilanen vd. (2022), Finlandiya Orta Çağı’na ait bir iskeletin osteobiyografik çalışmasında bireyin Klinefelter sendromlu bir birey olduğunu ortaya çıkartmıştır². Bu bireyin mezarında bulunan ve iki cinsiyete de ait olduğu düşünülen buluntulardan yola çıkarak araştırmacılar, toplulukta ikili cinsiyet sisteminden farklı bir toplumsal cinsiyet kimliğinin de olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Moilanen vd. 2022). Bu çalışmada olduğu gibi osteobiyografik yaklaşım, geneli arayan bakış açısının içinde kaybolması muhtemel “norm dışı” biyolojik ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin belirlenmesini sağlayabileceği gibi topluluğun normların dışında kalan bireylere karşı tutumları, toplumsal ve hiyerarşik yapı içindeki konumları ve statüleri konusunda da bilgi verebilir. Bireye yönelik çalışmalardan bir diğerinde, Roma dönemi Efes’inde yaşamış 35-45 yaşlarındaki bir erkeğin bedeninin farklı bölgelerinde tespit edilen kemik deformasyonları, travmalar ve çeşitli patolojiler sayesinde yaşam döngüsünün bir kısmında bireysel ve silahlı şiddet içeren bir spor yapmış muhtemelen bir güreşçi veya pankreas (eski Yunan dövüş sanatı) sporcusu olma ihtimali ortaya çıkarılmış; bu yaklaşım, bireyi aynı mezar içinde bulunduğu diğer altmış kimliği belirsiz iskelet arasından sıyrıp hayatı hakkında bilgi sahibi olduğumuz gerçek bir insana dönüştürmüştür (Novacek vd. 2017, 335).

² Klinefelter sendromu, sadece erkeklerde görülen kromozom düzensizliğinden dolayı XXY cinsiyet kromozomlarına sahip olunmasıdır. Detaylı bilgi için bkz. Bonomi vd. 2017.

Bireysel hayat hikayeleri sayesinde aktivite, beslenme ya da çeşitli hastalıklarla bedende meydana gelen ya da doğuştan olan birtakım engellilik ya da deformasyonların toplulukta nasıl karşılık bulduğu ile ilgili ipuçları da elde edilebilir. Denizli/Ekşihöyük'te bulunan MS 10-11 yüzyıla ait 20'li yaşlarda genç bir erkeğin sağ üst bacak kemiğinde tespit edilen kronik osteomyelit, bu bireyin genç yaşta nedeni bilinmeyen bir sebeple bacağına oluşan enfeksiyonun üst bacak kemiğinin dize yakın kısmına kadar yayıldığını göstermiştir. Alt bacak kemiklerindeki inceleme de bireyin çocukluk döneminde başlayan bu enfeksiyonun seyri sırasında acı ve hareket sınırlılığı içinde yaşadığını, yaşamının geri kalanını başkalarının bakımı ve yardımı ile geçirmiş olduğunu düşündürmektedir (Boz 2022). Geçmişte yaşamış insanların, yaşam döngüsü sürecinde bedeninde meydana gelen değişimleri nasıl algıladığı, dış görünüş, yaşlanma, hastalıklar, şiddet ve ölüm gibi deneyimlere karşı nasıl tepki verdiği osteobiyografik yaklaşımla yanıtlanabilecek sorulardır (Hosek ve Robb 2019, 3).

Bireysel yaşam öykülerinin yazılmasında yararlanılan osteolojik ve arkeolojik yöntemlerin yanı sıra kullanılan izotop analizlerinin gömülme koşulları ile ilgili bilgi verebilme potansiyeli bir mezar soyguncusunun kimliğini ortaya çıkartmıştır. Özdemir vd. (2018), Pers dönemine tarihlenen Kuru tümülüsünden ele geçen bir grup iskeletin izotop analizlerinde, bireylerden bir tanesinin protein alımının diğerlerinden farklı olduğunu belirlemiştir. Bu bireyin mezar odasının dışında bulunması ve gömülme sonrası kemiklerde oluşan kimyasal değişimlerden bireyin diğerlerinden farklı gömülme koşullarına maruz kaldığı anlaşılmıştır. Tüm veriler değerlendirilerek, mezar odası dışında büyük bir taşın altında bulunan bu bireyin, tümülüsü soymak isteyen ancak üzerine düşen taş nedeniyle ölen başarısız bir mezar soyguncusu olabileceği ileri sürülmüştür (Özdemir vd. 2018).

Osteobiyografi bireysel hayat öykülerinin ötesinde, büyüme ve gelişme sırasındaki çocukluk streslerinin topluluk ölçeğindeki karşılıkları hakkında bilgi verebilir. İskeletin büyüme parametreleri kullanılarak belirli yaşlarla ilişkili büyümede tespit edilen duraksamalar, yaşam döngüsünün sosyal inşa süreçleriyle, örneğin sütten kesme veya ev-dışı emeğin başlamasıyla ilgili ipuçları verebilir (Newman ve Gowland 2015). Bebeğin sütten kesilme yaşı, bebeklikten-çocukluğa geçişi anlamındadır ve bu kişiye yeni bir sosyal kimlik kazandırır. Benzer şekilde bebek ve çocukluk dönemindeki büyüme/gelişmeyi baskılayan süreçlerin yaşam döngüsü açısından ele alınması, sadece belli bir bireyin çocukluk döneminde yaşadığı deneyimlerin bilgisini değil, aynı zamanda bebek/çocuk bakımı ve anne sağlığı ile ilgili de bilgi vererek nesiller arası bilgi takibi yapılmasına olanak sağlar (Gowland 2015, 533). Saul (1972) ve Saul ve Saul'un (1989) osteobiyografi konusundaki öncü çalışmalarında belirttikleri gibi bir bireyin yaşam süreci içindeki genel sağlık durumu ve alışkanlıkları, kısaca hayat hikayesi üzerinden popülasyonun sosyal alışkanlıkları, gelenek-görenekları hakkında ipuçları elde etmek de mümkündür.

Boutin, “kurgusal” yaşam öyküsü olarak tanımladığı osteobiyografik çalışmaların anlatım şeklinin post-süreçsel kuramlar ışığında yorumsal arkeolojide ve biyoarkeolojide sıklıkla kullanıldığını ve bu kurgusal anlatımın, eski toplumların önyargısız ve daha fazla empati yaparak anlaşılmasında yardımcı olduğunu ileri sürmüştür (Boutin 2011; Boutin ve Callahan 2019). Boutin, osteolojik, arkeolojik ve sosyo-tarihsel bağlamsal bilgilerin ışığında mikro ölçekli bir yaklaşımla Alalakh iskeletlerinin kurgusal osteobiyografik öykülerini hazırlamıştır (Boutin 2011). Yazar, bu tarz bir yaşam öyküsü yazımının hangi bölümünün gerçek, hangi bölümünün hayal ürünü olduğunun belirtilmesi gerektiğinin altını çizer (Boutin 2019, 289). Osteobiyografinin hangi kısımlarının materyal kanıta dayalı olduğu (örn. diz kısmında deformasyon görülen sol üst bacak kemiği), hangi unsurların yazarın yorumu (örn. diz kısmında görülen spesifik deformasyonların sol dizde dejeneratif eklem hastalığına işaret ediyor olması) ve hangi unsurların yazarın kurgusu olduğu (örn. klinik karşılaştırmalara dayanarak bu kişinin yürürken sol bacağının aksaması) metinde açık olmalıdır (Boutin 2019, 289).

Bu unsurların açık olmadığı osteobiyografik bir örnek ise “Valdaro aşıkları” olarak adlandırılan iskeletlerin hikayesidir. İtalya Mantua’da bulunan Neolitik döneme ait bir mezarda kollar ve bacaklar karına doğru büzülmüş ve birbirine sarılmış pozisyonda bulunan iki iskeletin yaş ve cinsiyet tayininin hangi kriterler üzerinden yapıldığı belirtilmeden (iskeletler topraktan çıkartılmadığı için osteolojik analizlerinin tam yapılamamış olma ihtimali yüksektir), biri kadın biri erkek iki sevgili olduklarına dair sansasyonel haberler tüm medyada yayılmıştır. Hikaye tüm dünyada o kadar popüler olmuştur ki Valdaro aşıkları üzerine şarkılar yazılmış, tişörtler ve kupalar basılmış, “kadın” ve “erkeğin” ölümsüz aşıkları herkesin gıptaıyla bahsettiği bir öyküye dönüşmüştür. Aynı mezarda, yaklaşık bir metre uzaklıktaki üçüncü iskeletin varlığı göz ardı edilmiş, hatta “kimsesiz” olarak tanımlanmıştır (Geller 2017, 1-2; 90-92).

Osteobiyografik yaklaşımla ilgili diğer bir tartışma konusu, biyoarkeolojide uygulanan yaşam döngüsü yaklaşımındaki bireysel hikayelerin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğini belirlemenin zorluğudur (Gowland 2015). Bu tartışmanın altında yatan neden ise biyo-kültürel bir takım etkilerin nesiller arasında aktarılması, bir kişinin biyografisinin nerede başlayıp, ebeveynlerininin nerede bittiğinin sorgulanmasının gerektiğini belirten tartışmadır. Dolayısıyla, bireysel biyografileri sadece bir kişinin doğum-ölüm aralığı olarak değil, başkalarının da hayatlarından izlerin olduğu yaşam öyküleri olduğunu düşünmek gerekliliğinin altı çizilmiştir (detaylı bilgi için bkz. Gowland 2015). Bireysel hikayeler ancak tarihsel ve arkeolojik bağlamlar içinde değerlendirildiğinde “mikro-tarihsel” bir prizma haline gelerek toplumla ilgili bilgi kaynağı olabilir. Bu biyo-tarihsel prizma aynı zamanda günümüz dünya algısı ve bakış açıları ile ilgi alanlarımızı yansıttığımız bir ayna olarak da düşünülmelidir (Buikstra 2016, 293).

Sonuç

Biyoarkeolojide yaşam döngüsü ve osteobiyografi yaklaşımı, toplumu oluşturan bireylerin her birinin kendine özgü yaşam döngüsü içinde farklı bağlamlarda farklı deneyimler ve yaşanmışlıklarıyla değişen toplumsal kimlik ve rollere sahip olmasını ifade eder. Her birey kendi yaşam döngüsü içinde kendine özgü deneyimler yaşar. Bu deneyimler ve yaşanmışlıklarla (doğum, hastalık, sağlık, kaza, çeşitli duyu durumları, çeşitli aktiviteler, çalışma hayatı, değişen statüler ve ölüm) yaşam döngüsünün farklı dilimlerinde farklı toplumsal kimlikler edinir ve kültürden kültüre değişen toplumsal cinsiyet rollerine göre davranmaya zorlanır. Toplumsal yapı ise bu rollerin toplum içinde dağılımı ve paylaşımı ile oluşturulur.

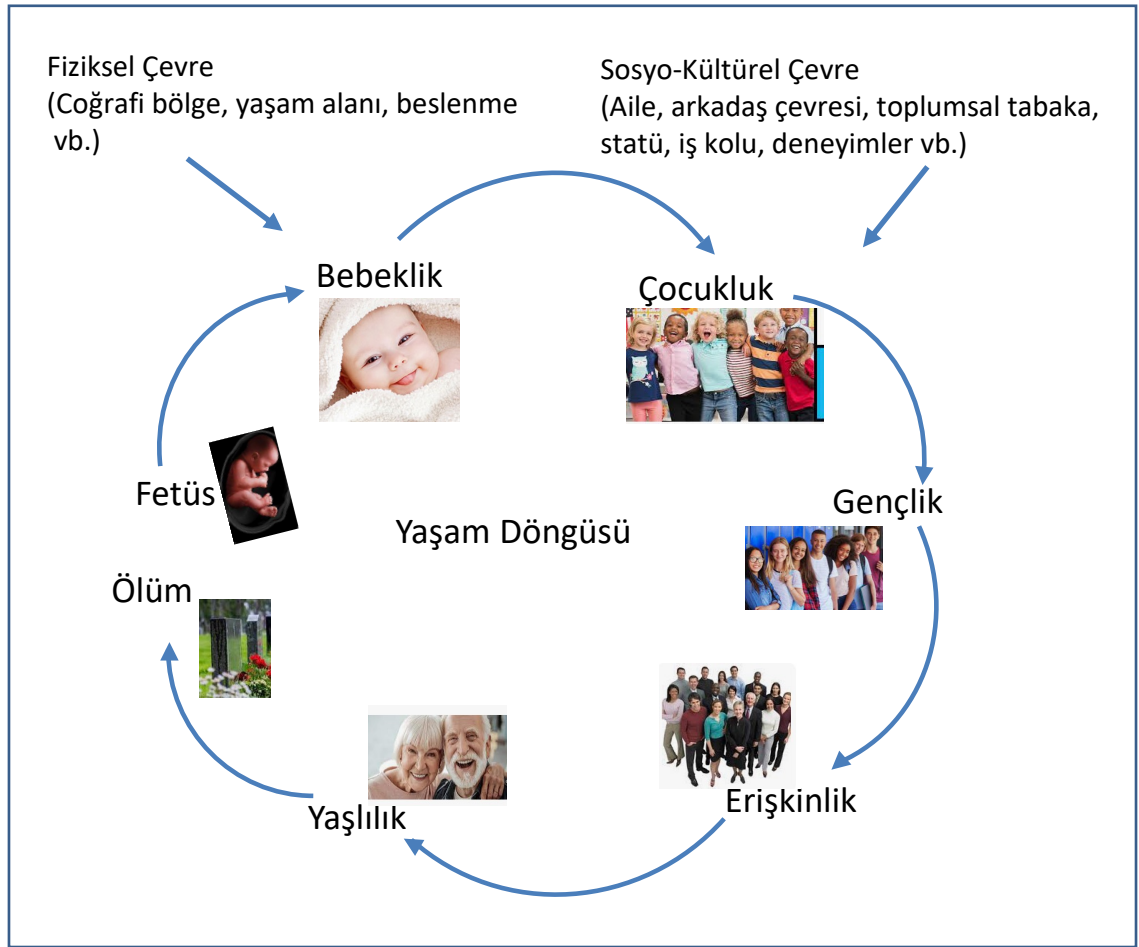
Osteobiyografi, biyoarkeolojik kanıtlara dayanarak bireyin yaşam döngüsündeki çeşitli davranış kalıpları, tekil olaylar ve ihtimaller üzerinden yaşam öyküsünü çıkarır. Osteobiyografik yaklaşım, toplumun genel davranış kalıpları ve normlarından çıkıp bireylerin hayat hikayelerine odaklanır. Amacı tek bireyden yola çıkarak büyük bir genelleme yapmak değil, popülasyon seviyesinde yapılan istatistiksel çalışmalarda verilerin arasında kaybolan bireysel hayatlara örnekler sunmaktır. Elbette bu bireysel hikayeler yine popülasyon içine yerleştirildiğinde değerli ve anlamlıdır. Neyin norm ya da sıra dışı olduğu ancak geniş bir çerçeveden bakıldığında anlaşılabilir. İnsan yaşamı değişmez soyut faktörlerle yapılmaz; aynı zamanda şansın, tarihsel ihtimallerin ve karmaşık durumların da rolü vardır. Bu tarz karmaşık ilişkilerin sonucunda birbirinden farklı yaşam olasılıkları oluşur. Bu olasılıklar ve farklılıklar tüm toplumun ortalama değerini, normalini arayan genelleyici yollarla ortaya çıkmazlar. Bu farklılıklar ancak, bireysel hayatlarla ortaya çıkartılıp istatistiksel verilerle tamamlanabilir. Osteobiyografi, eski insanların bedenlerindeki gelişim ve değişimi, dış görünüş, hastalık, sağlık, şiddet, yaşlanma ve ölüm konularını nasıl algıladıkları ve bu farklı algı çerçeveleri içinde nasıl davranış kalıpları oluşturdukları konusunda ipuçları sağlayabilir. Sonuç olarak, yeraltından yaşam öyküleri geçmiş toplulukları bir grup istatistiki değer olmaktan çıkartıp insan (bizden biri değil ama bizim gibi) yapar. Bu hikayelerin nasıl yorumlandığı ve yazıldığı ise okuyucunun önyargılarından kurtulup geçmiş topluluklarla empati kurabilmesine yardımcı olur.

Kaynakça

- Agarwal, S.C. 2012. The Past of Sex, Gender, and Health: Bioarchaeology of the Aging Skeleton. *American Anthropologist* 114(2), 322-335. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1433.2012.01428.x>
- Agarwal, S.C., Beauchesne, P. 2011. It is Not Carved in Bone: Developmental Plasticity of the Aged Skeleton. S.C. Agarwal, B.A Glencross (Eds.), *Social Bioarchaeology*, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 314-334.
- Bonomi, M., Rochira, V., Pasquali, D., Balercia, G., Jannini, E.A., Ferlin, A., Klinefelter Italian Group (KING). 2017. Klinefelter syndrome (KS): Genetics, Clinical Phenotype and Hypogonadism. *Journal of Endocrinological Investigation*, 40(2), 123-134. <https://doi.org/10.1007/s40618-016-0541-6>

- Boutin, A.** 2011. Crafting a Bioarchaeology of Personhood. Osteobiographical Narratives from Alalakh. A. Baadsgaard, A.T. Boutin, J.E. Buikstra, (Eds.), *Breathing New Life into the Evidence of Death: Contemporary Approaches to Bioarchaeology*, Santa Fe: School for Advanced Research Press, 109-133.
- Boutin, A.** 2019. Writing Bioarchaeological Stories to Right Past Wrongs. J.E. Buikstra (Ed.), *Bioarchaeologists Speak Out, Deep Time Perspectives on Contemporary Issues, Bioarchaeology and Social Theory*, Switzerland: Springer, 283-303. https://doi.org/10.1007/978-3-319-93012-1_13
- Boutin, A., Callahan, M.P.** 2019. Increasing Empathy and Reducing Prejudice: An Argument for Fictive Osteobiographical Narrative. *Bioarchaeology International* 3(1), 1-10. <https://doi.org/10.5744/BI.2019.1001>
- Boz, B.** 2022. Ekşihöyük'ten MS 10-11.yy'a Ait Kronik Osteomiyelitli Bir Bireyin Osteobiyografisi. M. Zeren Hasdağlı, E. Taştumur (Ed.), *Işık Şahin'e Armağan*, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınevi, 89-102.
- Buikstra, J.E.** 2017. Ethical Issues in Biohistory: No Easy Answers!. C. Stojanowski, W. Duncan (Eds.), *Studies in Forensic Biohistory: Anthropological Perspectives (Cambridge Studies in Biological and Evolutionary Anthropology)*, Cambridge: Cambridge University Press, 288-314. <https://doi.org/10.1017/9781139683531.013>
- Butler, J.** 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, J.** 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.
- Butler, J.** 1999. *Cinsiyet Belası. Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. B. Ertür (Çev.) Ankara: Metis Yayınları.
- Conkey, M.W.** 2003. Has Feminism Changed Archaeology? *Signs* 28(3), 867-880. <https://doi.org/10.1086/345322>
- Geller, P.L.** 2005. Skeletal Analysis and Theoretical Complications. *World Archaeology* 37(4), 597-609. <https://doi.org/10.1080/00438240500404391>
- Geller, P.L.** 2009. Identity and Difference: Complicating Gender in Archaeology. *Annual Review of Anthropology* 38, 65-81. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-091908-164414>
- Geller, P.L.** 2012. From Cradle to Grave and Beyond: A Maya Life and Death. A.L.W. Stodder, A.M. Palkovich (Eds.), *The Bioarchaeology of Individuals*, Gainesville: University Press of Florida, 255-270.
- Geller, P.L.** 2017. *The Bioarchaeology of Socio-Sexual Lives: Queering Common Sense about Sex, Gender, and Sexuality*. Switzerland: Springer.
- Gilchrist, R.** 2000. Archaeological Biographies: Realizing Human Lifecycles, Courses and Histories. *World Archaeology* 31(3), 325-328. <https://doi.org/10.1080/00438240009696924>
- Gilchrist, R.** 2004. Archaeology and the Life Course: A Time and Place for Gender. L. Meskell, R.W. Preucel (Eds.), *A Companion to Social Archaeology*, Oxford: Blackwell, 142-160.
- Gilchrist, R.** 2009. The Archaeology of Sex and Gender. B. Cunliffe, C. Gosden, R. Joyce (Eds.), *The Oxford Handbook of Archaeology*, Oxford: Oxford University Press, 1029-1047.
- Gowland, R.** 2006. Ageing the Past: Examining Age Identity from Funerary Evidence. R. Gowland, C. Knüsel (Eds.), *Social Bioarchaeology of Funerary Remains*, Oxford: Oxbow, 143-154.
- Gowland, R.** 2015. Entangled Lives: Implications of the Developmental Origins of Health and Disease Hypothesis for Bioarchaeology and the Life Course. *American Journal of Physical Anthropology* 158(4), 530-540. <https://doi.org/10.1002/ajpa.22820>

- Grauer, A.L., Stuart Macadam, P. 1998. *Sex and Gender in Paleopathological Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harlow, M., Laurence, R. 2002. *Growing Up and Growing Old in Ancient Rome: A Life Course Approach*. London: Routledge.
- Hollimon, S.E. 2011. Sex and Gender in Bioarchaeological Research: Theory, Method and Interpretation. S.C. Agarwal, B.A. Glencross (Eds.), *Social Bioarchaeology*, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 149-182.
- Hosek, L., Robb, J. 2019. Osteobiography: A Platform for Bioarchaeological Research. *Bioarchaeology International* 3(1), 1-15. <https://doi.org/10.5744/bi.2019.1005>
- Joyce, R.A. 2000. Girling the Girl and Boying the Boy: The Production of Adulthood in Ancient Mesoamerica. *World Archaeology* 31(3), 473-484. <https://doi.org/10.1080/00438240009696933>
- Moilanen, U., Kirkinen, T., Saari, N., Rohrlach, A., Krause, J., Onkamo, P., Salmela, E. 2022. A Woman with a Sword? - Weapon Grave at Suontaka Vesitorninmäki, Finland. *European Journal of Archaeology* 25(1), 42-60. <https://doi.org/10.1017/ea.2021.30>
- Newman, S.L., Gowland, R.L. 2015. The Use of Non-adult Vertebral Dimensions as Indicators of Growth Disruption and Non-specific Health Stress in Skeletal Populations. *American Journal of Physical Anthropology* 158(1), 155-64. <https://doi.org/10.1002/ajpa.22770>
- Novacek, J., Scheelen, K., Schultz, M. 2017. The Restler From Ephesus: Osteobiography of a Man from the Roman Period Based on his Anthropological and Paleopathological Record. J.R. Brant, E. Hagelberg, G. Bjornstad, S. Ahrens (Eds.), *Life and Death in Asia Minor in Hellenistic, Roman and Byzantine Times: Studies in Archaeology and Bioarchaeology*, Oxford/Philadelphia: Oxbow Books, 318-338.
- Özdemir, K., Akyol, A.A., İren, K., Erdal, Y.S. 2018. Kuru Tümülsü İskeletlerinin Osteobiyografilerinin Element Analizi ile İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 17(3), 740-760. <https://doi.org/10.21547/jss.392011>
- Robb, J. 2002. Time and Biography. Y. Hamilakis, M. Pluciennik, S. Tarlow, (Eds.), *Thinking Through the Body: Archaeologies of Corporeality*, London: Kluwer/Academic, 145-163.
- Saul, F.P. 1972. The Human Skeletal Remains of Altar de Sacrificios: An Osteobiographic Analysis. *Papers of the Peabody Museum* 63(2), 3-123. <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330400320>
- Saul, F.P., Saul, J.M. 1989. Osteobiography: A Maya Example. M.Y. Iscan, A.R.K. Kennedy, A.R. Liss (Eds.), *Reconstruction of Life from the Skeleton*, New York: Wiley-Liss, 287-301.
- Sofaer, J. 2006a. *The Body as Material Culture*. London: Routledge.
- Sofaer, J. 2006b. Gender, Bioarchaeology and Human Ontogeny. R. Gowland, C. Knüsel (Eds.), *Social Bioarchaeology of Funerary Remains*, Oxford: Oxbow, 155-167.
- Üstündağ, H., Boz, B. Baskıda. Feminist ve Kuir Teorilerin Eleştirel Bakış Açısıyla Biyoarkeolojide Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet. TAG Türkiye Toplantısı Bildirileri 3.
- Voss, B.L. 2000. Feminisms, Queer Theories, and the Archaeological Study of Past Sexualities. *World Archaeology* 32(2), 180-192. <https://doi.org/10.1080/00438240050131171>

Şekil 1. Yaşam döngüsü ve toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumundaki etkenler.

Amaç ve Kapsam

Arkeoloji bir süredir geçmişin yorumlanmasında teknoloji ve doğa bilimleri, mühendislik ve bilgisayar teknolojileri ile yoğun iş birliği içinde yeni bir anlayışa evrilmektedir. Üniversiteler, ilgili kurum ya da enstitülerde yeni açılmakta olan “Arkeoloji Bilimleri” bölümleri ve programları, geleneksel anlayışı terk ederek değişen yeni bilim iklimine adapte olmaya çalışmaktadır. Bilimsel analizlerden elde edilen sonuçların arkeolojik bağlam ile birlikte ele alınması, arkeolojik materyallerin, yerleşmelerin ve çevrenin yorumlanmasında yeni bakış açıları doğurmaktadır.

Türkiye’de de doğa bilimleri ile iş birliği içindeki çalışmaların olduğu kazı ve araştırma projelerinin sayısı her geçen gün artmakta, yeni uzmanlar yetişmektedir. Bu nedenle Arkeoloji Bilimleri Dergisi, Türkiye’de arkeolojinin bu yeni ivmenin bir parçası olmasına ve arkeoloji içindeki arkeobotanik, arkeozooloji, alet teknolojileri, tarihlendirme, mikromorfoloji, biyoarkeoloji, jeokimyasal ve spektroskopik analizler, Coğrafi Bilgi Sistemleri, iklim ve çevre modellemeleri gibi uzmanlık alanlarının çeşitlenerek yaygınlaşmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Derginin ana çizgisi arkeolojik yorumlamaya katkı sağlayan yeni anlayışlara, disiplinlerarası yaklaşımlara, yeni metot ve kuram önerilerine, analiz sonuçlarına öncelik vermek olarak planlanmıştır.

Arkeoloji Bilimleri Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi, Ege Yayınları tarafından çevrimiçi olarak yayınlanmaktadır. Kazı raporlarına, tasnif ve tanıma dayalı çalışmalara, buluntu katalogları ve özgün olmayan derleme yazılarına öncelik verilmeyecektir.

Aims and Scope

Archaeology is being transformed by the integration of innovative methodologies and scientific analyses into archaeological research. With the establishment of new departments, institutes, and programs focusing on “Archaeological Sciences”, archaeology has moved beyond the traditional approaches of the discipline. When placed within their archaeological context, studies can provide novel insights and new interpretive perspectives to the study of archaeological materials, settlements and landscapes.

In Turkey, the number of interdisciplinary excavation and research projects incorporating scientific techniques is on the rise. A growing number of researchers are being trained in a broad range of scientific fields including but not limited to archaeobotany, archaeozoology, tool technologies, dating methods, micromorphology, bioarchaeology, geochemical and spectroscopic analysis, Geographical Information Systems, and climate and environmental modeling. The Turkish Journal of Archaeological Sciences aims to situate Turkish archaeology within this new paradigm and to diversify and disseminate scientific research in archaeology. New methods, analytical techniques and interdisciplinary initiatives that contribute to archaeological interpretations and theoretical perspectives fall within the scope of the journal. The Turkish Journal of Archaeological Sciences is an international peer-reviewed journal. The journal is published online by Ege Yayınları in Turkey. Excavation reports and manuscripts focusing on the description, classification, and cataloging of finds do not fall within the scope of the journal.

Makale Gönderimi ve Yazım Kılavuzu

* *Please see below for English*

Makale Kabul Kriterleri

Makalelerin konu aldığı çalışmalar, Arkeoloji Bilimleri Dergisi'nin amaçları ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır (bkz.: Amaç ve Kapsam).

Makaleler Türkçe veya İngilizce olarak yazılmalıdır. Makalelerin yayın diline çevirisi yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Eğer yazar(lar) makale dilinde akıcı değilse, metin gönderilmeden önce anadili Türkçe ya da İngilizce olan kişilerce kontrol edilmelidir.

Her makaleye 200 kelimeyi aşmayacak uzunlukta Türkçe ve İngilizce yazılmış özet ve beş anahtar kelime eklenmelidir. Özete referans eklenmemelidir.

Yazarın Türkçesi veya İngilizcesi akıcı değilse, özet ve anahtar kelimelerin Türkçe veya İngilizce çevirisi editör kurulu tarafından üstlenilebilir.

Metin, figürler ve diğer dosyalar wetransfer veya e-posta yoluyla **archaeologicalsciences@gmail.com** adresine gönderilmelidir.

Makale Kontrol Listesi

Lütfen makalenizin aşağıdaki bilgileri içerdiğinden emin olun:

- Yazarlar (yazarların adı-soyadı ve iletişim bilgileri buradaki sırayla makale başlığının hemen altında paylaşılmalıdır)
- Çalışılan kurum (varsa)
- E.mail adresi
- ORCID ID

Makalenin içermesi gerekenler:

- Başlık
- Özet (Türkçe ve İngilizce)
- Anahtar kelimeler
- Metin
- Kaynakça
- Figürler
- Tablolar

Bilimsel Standartlar ve Etik

- Gönderilen yazılar başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere farklı bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- Makaleler özgün ve bilimsel standartlara uygun olmalıdır.

- Makalelerde cinsiyetçi, ırkçı veya kültürel ayırım yapmayan, kapsayıcı bir dil kullanılmalıdır (“insanoğlu” yerine “insan”; “bilim adamı” yerine “bilim insanı” gibi).

Yazım Kuralları

Metin ve Başlıkların Yazımı

- Times New Roman karakterinde yazılan metin 12 punto büyüklüğünde, iki yana yaslı ve tek satır aralıklı yazılmalıdır. Makale word formatında gönderilmelidir.
- Yabancı ve eski dillerdeki kelimeler *italik* olmalıdır.
- Başlık ve alt başlıklar **bold** yazılmalıdır.
- Başlıklar numaralandırılmamalı, italik yapılmamalı, altları çizilmemelidir.
- Başlık ve alt başlıklarda yalnızca her kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır.

Referans Yazımı

Ayrıca bkz.: Metin İçi Atıflar ve Kaynakça Yazımı

- Referanslar metin içinde (Yazar yıl, sayfa numarası) şeklinde verilmelidir.
- Referanslar için dipnot ve son not kullanımından kaçınılmalıdır. Bir konuda not düşme amacıyla gerektiği takdirde dipnot tercih edilmelidir.
- Dipnotlar Times New Roman karakterinde, 10 punto büyüklüğünde, iki yana yaslı, tek satır aralıklı yazılmalı ve her sayfa sonuna süreklilik izleyecek şekilde eklenmelidir.

Şekiller ve Tablolar

- Makalenin altına şekiller ve tablolar için bir başlık listesi eklenmelidir. Görsellerde gerektiği takdirde kaynak belirtilmelidir. Her şekil ve tabloya metin içerisinde gönderme yapılmalıdır (Şekil 1 veya Tablo 1).
- Görseller Word dokümanının içerisine yerleştirilmemeli, jpg veya tiff formatında, ayrı olarak gönderilmelidir.
- Görüntü çözünürlüğü basılması istenen boyutta ve 300 dpi'nin üzerinde olmalıdır.
- Görseller Photoshop ve benzeri programlar ile müdahale edilmeden olabildiğince ham haliyle gönderilmelidir.
- Excel'de hazırlanmış tablolar ve grafikler var ise mutlaka bunların PDF ve Excel dokümanları gönderilmelidir.

Tarihlerin ve Sayıların Yazımı

- MÖ ve MS kısaltmalarını harflerin arasına nokta koymadan kullanınız (örn.: M.Ö. yerine MÖ).
- “Bin yıl” ya da “bin yıl” yerine “... binyıl” kullanınız (örn.: MÖ 9. binyıl).
- “Yüzyıl”, “yüz yıl” ya da “yy” yerine “yüzyıl” kullanınız (örn.: MÖ 7. yüzyıl).
- Beş veya daha fazla basamaklı tarihler için sondan sayarak üçlü gruplara ayırmak suretiyle sayı gruplarının arasına nokta koyunuz (örn.: MÖ 10.500)
- Dört veya daha az basamaklı tarihlerde nokta kullanmayınız (örn.: MÖ 8700).
- 0-10 arasındaki sayıları rakamla değil yazıyla yazınız (örn.: “8 kez yenilenmiş taban” yerine “sekiz kez yenilenmiş taban”).

Noktalama ve İşaret Kullanımı

- Ara cümleleri lütfen iki çizgi ile ayırınız (—). Çizgi öncesi ve sonrasında boşluk bırakmayınız.
- Sayfa numaraları, tarih ve yer aralıklarını lütfen tek çizgi (-) ile ayırınız: 1989-2006; İstanbul-Kütahya.

Kısaltmaların Yazımı

- Sık kullanılan bazı kısaltmalar için bkz.:

Yaklaşık:	yak.	Circa:	ca.
Bakınız:	bkz.	Kalibre:	kal.
Örneğin:	örn.	ve diğerleri:	vd.

Özel Fontlar

- Makalede özel bir font kullanıldıysa (Yunanca, Arapça, hiyeroglif vb.) bu font ve orijinal metnin PDF versiyonu da gönderilen dosyalar içerisine eklenmelidir.

Metin İçi Atıflar ve Kaynakça Yazımı

- Her makale, metin içerisinde atıf yapılmış çalışmalardan oluşan ve “Kaynakça” olarak başlıklandırılan bir referans listesi içermelidir. Lütfen metin içerisinde bulunan her referansın kaynakçaya da eklendiğinden emin olun.
- Metin içerisindeki alıntılar doğrudan yapılabilir: ‘...Esin (1995)’in belirtmiş olduğu gibi’ ya da parantez içerisinde verilebilir: ‘analiz sonuçları gösteriyor ki ... (Esin 1995).’
- Aynı parantez içerisindeki referanslar yayın yılına göre sıralanmalı ve “;” ile ayrılmalıdır: ‘... (Dinçol ve Kantman 1969; Esin 1995; Özbal vd. 2004).’
- Aynı yazarın farklı yıllara ait eserlerine yapılan atıflarda yazarın soyadı bir kere kullanılmalı ve eser yılları “,” ile ayrılmalıdır: ‘... (Peterson 2002, 2010).’
- Aynı yazar(lar)ın aynı yıl içerisindeki birden fazla yayınına referans verileceği durumlarda yayın yılının yanına harfler ‘a’, ‘b’, ‘c’ gibi alfabetik olarak koyulmalıdır.
- Tek yazarlı kaynakları, aynı yazar adıyla başlayan çok yazarlı kaynaklardan önce yazınız.
- Aynı yazar adıyla başlayan fakat farklı eş yazarlara sahip kaynakları ikinci yazarın soyadına göre alfabetik sıralayınız.
- Aynı yazara ait birden fazla tek yazarlı kaynak olması durumunda kaynakları yıllara göre sıralayınız.
- Dergi makaleleri için doi bilgisi varsa kaynakçada mutlaka belirtiniz.

Aşağıda, farklı kaynakların metin içerisinde ve kaynakçada nasıl yazılacağına dair örnekler bulabilirsiniz.

Tek yazarlı dergi makaleleri, kitap içi bölümler ve kitaplar

Metin içerisinde:

Yazarın soyadı ve yayın yılı (Esin 1995).

Sayfa sayısı bilgisi verilecekse:

Yazarın soyadı ve yayın yılı, sayfa sayısı (Esin 1995, 140).

Dergi makalesi:

Bickle, P. 2020. Thinking Gender Differently: New Approaches to Identity Difference in the Central European Neolithic. *Cambridge Archaeological Journal* 30(2), 201-218. <https://doi.org/10.1017/S0959774319000453>

Kitap içi bölüm:

Esin, U. 1995. Aşıklı Höyük ve Radyo-Aktif Karbon Ölçümleri. A. Erkanal, H. Erkanal, H. Hüryılmaz, A. T. Ökse (Eds.), *İ. Metin Akyurt - Bahattin Devam Anı Kitabı. Eski Yakın Doğu Kültürleri Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 135-146.

Kitap:

Peterson, J. 2002. *Sexual Revolutions: Gender and Labor at the Dawn of Agriculture*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

İki yazarlı dergi makaleleri, kitap içi bölümler ve kitaplar

Metin içerisinde:

Her iki yazarın soyadı ve yayın yılı (Dinçol ve Kantman 1969, 56).

Dergi makalesi:

Pearson, J., Meskell, L. 2015. Isotopes and Images: Fleshing out Bodies at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 22, 461-482. <https://doi.org/10.1007/s10816-013-9184-5>

Kitap içi bölüm:

Özkaya, V., San, O. 2007. Körtik Tepe: Bulgular Işığında Kültürel Doku Üzerine İlk Gözlemler. M. Özdoğan, N. Başgelen (Eds.), *Türkiye'de Neolitik Dönem. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 21-36.

Kitap:

Dinçol, A. M., Kantman, S. 1969. *Analitik Arkeoloji, Denemeler*. Anadolu Araştırmaları III, Özel sayı, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Üç ve daha çok yazarlı dergi makaleleri ve kitap içi bölümler

Metin içerisinde:

İlk yazarın soyadı, "vd." ve yayın yılı (Özbal vd. 2004).

Dergi makalesi:

Özbal, R., Gerritsen, F., Diebold, B., Healey, E., Aydın, N., Loyet, M., Nardulli, F., Reese, D., Ekstrom, H., Sholts, S., Mekel-Bobrov, N., Lahn, B. 2004. Tell Kurdu Excavations 2001. *Anatolica* 30, 37-107.

Kitap içi bölüm:

Pearson, J., Meskell, L., Nakamura, C., Larsen, C. S. 2015. Reconciling the Body: Signifying Flesh, Maturity, and Age at Çatalhöyük. I. Hodder, A. Marciniak (Eds.), *Assembling Çatalhöyük*, Leeds: Maney Publishing, 75-86.

Editörlü kitaplar

Metin içerisinde:

Yazar(lar)ın soyadı ve yayın yılı (Akkermans ve Schwartz 2003).

Akkermans, P. M. M. G., Schwartz, G. M. 2003. (Eds.) *The Archaeology of Syria. From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. 16.000-300 BC)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Web kaynağı:

Soyad, Ad. Web Sayfasının Başlığı. Web Sitesinin Adı. Yayınlayan kurum (varsa), yayın tarihi. Erişim tarihi. URL.

Submission and Style Guideline

Submission Criteria for Articles

The content of the manuscripts should meet the aims and scope of the Turkish Journal of Archaeological Sciences (cf. Aims and Scope).

Manuscripts may be written in Turkish or English. The translation of articles into English is the responsibility of the author(s). If the author(s) are not fluent in the language in which the article is written, they must ensure that the text is reviewed, ideally by a native speaker, prior to submission.

Each manuscript should include a Turkish and an English abstract of up to 200 words and five keywords in both Turkish and English. Citations should not be included in the abstract.

If the author(s) are not fluent in the language of the manuscript, a translation of the abstract and the keywords may be provided by the editorial board.

Manuscripts, figures, and other files should be sent via wetransfer or e-mail to archaeologicalsciences@gmail.com

Submission Checklist

Each article must contain the following:

- Authors (please provide the name-last name and contact details of each author under the main title of the manuscript)
- Affiliation (where applicable)
- E-mail address
- ORCID ID

The manuscript should contain:

- Title
- Abstract (in English and Turkish)
- Keywords
- Text
- References
- Figures (when applicable)
- Tables (when applicable)

Scientific Standards and Ethics

- Submitted manuscripts should include original research that has not been previously published or submitted for publication elsewhere.
- The manuscripts should meet scientific standards.
- Manuscripts should use inclusive language that is free from bias based on sex, race or ethnicity, etc. (e.g., “he or she” or “his/her/their” instead of “he” or “his”) and avoid terms that imply stereotypes (e.g., “humankind” instead of “mankind”).

Style Guide

Manuscript Formatting

- Manuscripts should be written in Times New Roman 12-point font, justified and single-spaced. Please submit the manuscript as a word document.
- Words in foreign and ancient languages should be *italicized*.
- Titles and subtitles should appear in **bold**.
- Titles and subtitles should not be numbered, italicized, or underlined.
- Only the first letter of each word in titles and subtitles should be capitalized.

References

Cf.: In-Text Citations and References

- In-text citations should appear inside parenthesis (Author year, page number).
- Footnotes and endnotes should not be used for references. Comments should be included in footnotes rather than endnotes.
- The footnotes should be written in Times New Roman 10-point font, justified and single-spaced, and should be continuous at the bottom of each page.

Figures and Tables

- Please provide a caption list for figures and tables following the references. Provide credits where applicable. Each figure and table should be referenced in the text (Figure 1, or Table 1), but please do not include figures in the text document.
- Each figure should be submitted separately as a jpg or tiff file.
- Images should be submitted in the dimensions in which they should appear in the published text and their resolution must be over 300 dpi.
- Please avoid editing the figures in Photoshop or similar programs but send the raw version of the figures if possible.
- Tables and graphs prepared in Excel should be sent as both PDF and Excel documents.

Dates and Numbers

- Please use BCE/CE and please avoid using dots without dots (i.e., BCE instead of BC or B.C.).
- Please use a dot for numbers and dates with 5 or more digits (i.e., 10.500 BCE).
- Please avoid using dots for numbers and dates with 4 or less digits (i.e., 8700 BCE).
- Please spell out whole numbers from 0 to 10 (e.g., “the floor was renewed eight times” instead of “the floor was renewed 8 times”).

Punctuation

- Please prefer em dashes (—) for parenthetical sentences: “Children were buried with various items, the adolescents—individuals between the ages of 12-19—had the most variety in terms of grave goods.”
- Please prefer an en dash (-) between page numbers, years, and places: 1989-2006; İstanbul-Kütahya.

Abbreviations

- Commonly used abbreviations:

Approximately:	approx.	Figure:	Fig.
Confer:	cf.	<i>Id est:</i>	i.e.,
Circa:	ca.	<i>Exempli gratia:</i>	e.g.,
Calibrated:	cal.		

Special Fonts

- If a special font must be used in the text (e.g., Greek or Arabic alphabet or hieroglyphs), the text in the special font and the original manuscript should be sent in separate PDF files.

In-Text Citations and References

- Each article should contain a list of references in a section titled “References” at the end of the text. Please ensure that all papers cited in the text are listed in the bibliography.
- Citations in the text may be made directly, e.g., ‘as shown by Esin (1995) ...’ or in parenthesis, e.g., ‘research suggests ... (Esin 1995)’.
- References within the same parenthesis should be arranged chronologically and separated with a “;”, e.g., ‘... (Dinçol and Kantman 1969; Esin 1995; Özbal et al. 2004).’
- In references to the studies by the same author from different years, please use the last name of the author once, followed by the years of the cited studies, each separated by a “;”, e.g., ‘... (Peterson 2002, 2010).
- More than one reference from the same author(s) in the same year must be identified by the letters ‘a’, ‘b’, ‘c’ placed after the year of publication.
- When dealing with multiple papers from the same author, single authored ones should be written before the studies with multiple authors.
- When dealing with papers where the first author is the same, followed by different second (or third, and so on) authors, the papers should be listed alphabetically based on the last name of the second author.
- When dealing with multiple single-authored papers of the same author, the papers should be listed chronologically.
- Please provide the doi numbers of journal articles.

Below, you may find examples for in-text citations and references.

Single-authored journal articles, book chapters, and books

In-text:

Last name and publication year (Esin 1995).

If the page number is indicated:

Last name and publication year, page number (Esin 1995, 140).

Journal article:

Bickle, P. 2020. Thinking Gender Differently: New Approaches to Identity Difference in the Central European Neolithic. *Cambridge Archaeological Journal* 30(2), 201-218. <https://doi.org/10.1017/S0959774319000453>

Book chapter:

Esin, U. 1995. Aşıklı Höyük ve Radyo-Aktif Karbon Ölçümleri. A. Erkanal, H. Erkanal, H. Hüryılmaz, A. T. Ökse (Eds.), *İ. Metin Akyurt - Bahattin Devam Anı Kitabı. Eski Yakın Doğu Kültürleri Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 135-146.

Book:

Peterson, J. 2002. *Sexual Revolutions: Gender and Labor at the Dawn of Agriculture*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Journal articles, book chapters, and books with two authors

In-text:

Last names of both authors and publication year (Dinçol and Kantman 1969, 56).

Journal article:

Pearson, J., Meskell, L. 2015. Isotopes and Images: Fleshing out Bodies at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 22, 461-482. <https://doi.org/10.1007/s10816-013-9184-5>

Book chapter:

Özkaya, V., San, O. 2007. Körtik Tepe: Bulgular Işığında Kültürel Doku Üzerine İlk Gözlemler. M. Özdoğan, N. Başgelen (Ed.), *Türkiye’de Neolitik Dönem. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 21-36.

Book:

Dinçol, A. M., Kantman, S. 1969. *Analitik Arkeoloji, Denemeler*. Anadolu Araştırmaları III, Özel sayı, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Journal articles and book chapters with three or more authors

In-text:

Last name of the first author followed by “et al.” and the publication year (Özbal et al. 2004).

Journal article:

Özbal, R., Gerritsen, F., Diebold, B., Healey, E., Aydın, N., Loyet, M., Nardulli, F., Reese, D., Ekstrom, H., Sholts, S., Mekel-Bobrov, N., Lahn, B. 2004. Tell Kurdu Excavations 2001. *Anatolica* 30, 37-107.

Book chapter:

Pearson, J., Meskell, L., Nakamura, C., Larsen, C. S. 2015. Reconciling the Body: Signifying Flesh, Maturity, and Age at Çatalhöyük. I. Hodder, A. Marciniak (Eds.), *Assembling Çatalhöyük*, Leeds: Maney Publishing, 75-86.

Edited books

In-text:

Last name(s) of the author(s) and publication year (Akkermans and Schwartz 2003).

Akkermans, P. M. M. G., Schwartz, G. M. 2003. (Eds.) *The Archaeology of Syria. From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. 16.000-300 BC)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Web source:

Last name, Initial of the first name. Title of the web page. Title of the website. Institution (where applicable), publication date. Access date. URL.